

УДК 78:371.315.-057.874

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-2-49>**Ірина ПИЦ,***orcid.org/0000-0002-7911-9922*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *i.pits@chnu.edu.ua***Іван ГАТРИЧ,***orcid.org/0000-0003-1306-7661*

доцент кафедри музики

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *gigantstudio@yahoo.com*

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано можливості використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі. Узагальнено основні зони взаємозв'язку та взаємодії літературного та музичного мистецтв (література і музика мають суспільний характер; у літературі та в музиці можливе історичне усвідомлення дійсності, а також опосередковане відображення дійсності в образі; музика і література розгорнуті в часі; формують особливе естетичне ставлення до реальності; деякі жанри (наприклад, пісня, поема, балада, думи) є спільними для обох видів мистецтва; музику та літературу пов'язують особливості слухового сприйняття; для літератури і музики характерна паралельність емоційного впливу тексту (музичного і літературного) і його розумової інтерпретації). Основними принципами і правилами підбору музичного матеріалу для використання на уроках літературного читання є відповідність музичного твору віковим особливостям молодших школярів (доступність для сприйняття дітьми (невеликий обсяг, нескладна за композицією); відповідність теми та настрою музичного та літературного творів; класичний варіант виконання музичного твору).

Підсумовано, що сприйняття молодшими школярами літературного твору з використанням музики значно посилюється на емоційному рівні, підвищується мотивація читання і навіть активізується творчий потенціал. Сприйняття літературного твору на основі музичного твору виявляється найефективнішим, якщо вчитель правильно організовує навчально-пізнавальну та читацьку діяльність молодших школярів. Запропоновано методику використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі: 1) мовленнєва розминка на регулювання дихання, вироблення чіткої вимови звуків творів під музику; 2) використання музичних творів на етапі ознайомлення з темою уроку, щоб діти самостійно визначили її; 3) використання музичного матеріалу перед читанням з метою передбачання настрою або жанру літературного твору; 4) на етапі змістового та мовного аналізу художнього твору демонстрація учням двох музичних творів однієї тематики, але різного характеру для відображення настрою літературного твору; 5) робота з інформаційними технологіями у вигляді мобільних додатків, в яких можливо самостійно створювати музичний супровід до літературного твору; 6) музичне інтонування народної творчості (проплескування, проспівування); 7) на етапі вторинного синтезу виконання творчого завдання на вибір музичного супроводу для «озвучування» літературного твору.

Ключові слова: літературне читання, молодші школярі, початкова школа, твори музичного мистецтва, інтеграція.

Iryna PITZ,*orcid.org/0000-0002-7911-9922*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *i.pits@chnu.edu.ua***Ivan GATRYCH,***orcid.org/0000-0003-1306-7661*Associate Professor of Music Department
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *gigantstudio@yahoo.com*

THE USE OF MUSICAL ARTWORKS IN LITERARY READING LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

The article analyses the possibilities of using musical artworks in literary reading lessons in primary school. The main areas of interrelation and interaction between literary and musical arts are summarised (literature and music have a social character; both literature and music enable historical awareness of reality as well as an indirect reflection of reality through imagery; music and literature unfold over time; they shape a specific aesthetic attitude towards reality; some genres (e.g. song, poem, ballad, dumas) are common to both types of art; the characteristics of auditory perception link music and literature; both literature and music are characterised by the parallelism of the emotional impact of the text (musical and literary) and its intellectual interpretation). The main principles and rules for selecting musical material for use in literary reading lessons include matching the musical work to the age-specific characteristics of younger pupils (accessibility for children's perception (small volume, simple composition); consistency of theme and mood between musical and literary works; classical performance of the musical work).

It is concluded that younger pupils' perception of a literary work with music significantly enhances their emotional engagement, increases reading motivation, and even activates creative potential. The perception of a literary work through a musical piece is most effective when the teacher properly organises younger pupils' educational and reading activities. A methodology for using musical artworks in literary reading lessons in primary school is proposed: 1) speech warm-ups to regulate breathing and develop clear pronunciation of sounds from literary works set to music; 2) using musical pieces at the introduction stage of the lesson to allow children to determine its theme independently; 3) employing musical material before reading to predict the mood or genre of the literary work; 4) during the content and linguistic analysis stage of a literary piece, demonstrating two musical works of the same theme but different character to reflect the mood of the literary work; 5) working with information technology in the form of mobile applications where students can independently create a musical accompaniment for a literary work; 6) musical intonation of folk art (clapping, singing); 7) at the secondary synthesis stage, performing a creative task of selecting musical accompaniment for the "voicing" of a literary work.

Key words: literary reading, younger pupils, primary school, musical artworks, integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна початкова освіта зорієнтована на процес всебічного розвитку особистості дитини з метою її повноцінної соціалізації в контексті навколишньої дійсності. Це завдання вирішується шляхом інтегрованого підходу до навчання, що передбачено розвитком міжпредметних зв'язків в початковій освіті на сучасному етапі. У початковій школі такий зв'язок простежується під час вивчення різних предметних галузей, зокрема й під час оволодіння дітьми знаннями про мистецтво, де особлива увага приділяється формуванню та розвитку сприйняття дитини (Мартиненко, 2020). Сприйняття як психологічний процес, спрямоване на отримання знань про світ з метою створення загальної картини певних предметів, явищ тощо (Кондратенко, 2017, с. 135). У контексті сприйняття важливе значення мають особливості сприйняття дітьми молодшого шкільного музичних творів на уроках літературного читання. Необхідність розгляду цього аспекту дослідження пов'язана з тим, що в процесі навчання і виховання дітей літературне читання та музика мають величезний потенціал, особливо в аспекті морального розвитку школярів.

Музика та література як форми мистецтва та творчості, мають досить багато точок дотику. Особлива роль у формуванні тісного взаємозв'язку між музикою і літературою відведена ліричним творам. Спорідненість музики та літератури підкреслює О. Вашуленко та зазначає, що в мину-

лому література та музика були єдиним цілим. З розвитком культури відбувся процес відділення. Однак зв'язок літератури та музики залишився нерозривним. Взаємозв'язок літератури та музики спостерігається в багатьох літературних творах, в основі яких є музична тематика (Вашуленко, 2016). Знайомство з деякими музичними творами неможливо без звернення до літератури. Іноді музика привносить у літературне читання елемент радості та веселощів. Музику та літературу поєднує інтонаційна завершеність та свідомість. Адже музика є мистецтвом інтонованого сенсу. Музична інтонація не лише становить основу музичної образності, а й зберігає тісний зв'язок з інтонацією поетичною, мовленнєвою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Читання є не лише джерелом пізнання навколишньої дійсності, а й потужним каналом духовно-морального становлення особистості учнів, зокрема й молодших школярів. Читаючи художні твори, спостерігаючи за вчинками головних героїв, оцінюючи ці вчинки, школярі освоюють правила взаємодії з іншими людьми, набувають досвіду моральної поведінки, заснованої на традиціях вітчизняної духовної культури. Саме тому так важливо підготувати вдумливого, уважного, небайдужого та зацікавленого читача. Величезні можливості для вирішення окресленого завдання мають уроки літературного читання. Це уроки радості, творчості, позитивних емоцій,

ерудиції, нешаблонного мислення. Вони сприяють максимальному розвитку сприйняття, уваги, уяви, мислення, мови, емоційної сфери учнів на основі яскравості, образності навчального матеріалу, використання інтерактивних форм роботи, а також різноманітності видів діяльності школярів. Вони цікаві дітям, оскільки за формою нагадують гру, в якій молодші школярі почувуються вільно та невимушено. Саме тому проблема проведення та удосконалення уроків літературного читання широко відображена у наукових пошуках. Так, науковцями розглянуто особливості формування і розвитку навички читання молодших школярів (В. Мартиненко (2020); І. Піц (2024), О. Фенцик (2016) та ін.); методику навчання літературного читання (Т. Білявська (2017), В. Єгупова (2017) та ін.); дистанційний інструментарій уроків літературного читання в початковій школі (І. Сухопара, М. Дереза (2023)); потенціал інтеграції різних видів мистецтва на уроках літературного читання (О. Вашуленко (2016)). Розуміючи взаємозв'язок музики та слова, науковцями також розглянуто музику як ефективний засіб: модернізації початкової освіти (J. Arnold, E. Herrick (2018)); формування лексичних навичок на уроках англійської мови в початкових класах (Ю. Деркач та Р. Яблонська (2021)); розвитку творчих здібностей учнів у процесі викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі (В. Кондратова, О. Калашнікова (2016)). Однак, незважаючи на численні наукові дослідження, у педагогічній практиці проблема інтеграції літератури та музики у початковій школі залишається відкритою та нерозробленою. Цим і зумовлена актуальність проблеми використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтеграція літературного та музичного мистецтва у початковій школі – актуальна проблема, оскільки саме засобами мистецтва можливо виховати моральну, гуманну особистість, здатну зберігати культурну спадщину України та світу загалом.

Мета статті полягає у визначенні потенціалу використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Літературне читання, насамперед, покликане сформувати в молодших школярів інтерес до читацької діяльності. Якщо цей інтерес не підтримувати систематично, врешті-решт, він зникає (Фенцик, 2018, с. 83). Саме тому літературне читання у початковій школі спрямоване на оволодіння технікою читання, удосконалення всіх видів мов-

ленневої діяльності, розвиток інтересу до читання та книжки, формування читацького світогляду та набуття досвіду у виборі книжок та самостійної читацької діяльності, розвиток емоційної чуйності під час читання художніх творів, збагачення морального досвіду молодших школярів засобами художньої літератури, формування моральних принципів і принципів, які стосуються читання (Піц, 2024, с. 38).

Уроки літературного читання давно увійшли до практики викладання літератури у молодших класах. Яскравість і навіть святковість, які виявляються у виборі місця проведення та оформлення, широке використання форм уроків літературного читання, вільний вибір творів для обговорення, можливість звернення до сучасної літератури, нових видань класики – ці особливості уроків літературного читання привернули увагу вчителів та учнів (Сухопара, Дереза, 2023). Специфіка уроків літературного читання полягає саме у цих особливостях, а також у відмінностях уроку літературного читання від програмного уроку. Урок літературного читання має особливу дидактичну єдність за такими аспектами: організаційно-методичним, змістовим, мотиваційним. Змістовий аспект виокремлює літературне читання в окрему систему з урахування відбору матеріалу для читання. Відносно вільний відбір матеріалу передбачає специфіку змісту курсу літературного читання. Мотиваційний аспект характеризує літературне читання як процес підвищення мотивації до читання на основі розвитку читацької самостійності молодшого школяра. Організаційно-методичний аспект розглядає літературне читання та урок з літературного читання з організаційної та методичної позиції (Деркач, Яблонська, 2021). Тип уроку літературного читання залежить від етапу навчання, мети та навчальних завдань, характеру діяльності вчителя та учнів, навчального матеріалу, який використовується.

Тобто вивчення літератури в школі – процес складний і творчий. Літературу майже неможливо вивчати як звичайний предмет шкільної програми, бо література – це явище мистецтва. Зрозуміти своєрідність літератури як виду мистецтва допомагають міжпредметні зв'язки, що реалізуються на уроках на основі співвіднесення літератури з іншими видами мистецтва, зокрема, з музикою. Література і музика відображають об'єктивну дійсність, але специфічними методами і в специфічних формах (Єгупова, 2017). Кардинальна відмінність словесного образу від суто звукового полягає в тому, що словесний відображає та відтворює певні предмети, явища, факти, а звуковий

не володіє предметно-образотворчою конкретністю, однак в емоційному аспекті значно конкретніший. Тобто, у літературі та музиці образотворче і виразне підґрунтя поєднуються, але в літературі переважає зображення, а в музиці – вираз.

На основі здійсненого аналізу досліджень в галузі взаємодії літературного та музичного мистецтв, виокремимо основні зони їхнього взаємозв'язку:

1) література і музика мають суспільний характер. Ці види мистецтва несуть у собі певну цінність, моральні орієнтири;

2) у літературі та в музиці можливе історичне усвідомлення дійсності, а також опосередковане відображення дійсності в образі. Література та музика є єдністю узагальненого і конкретного, об'єктивного та суб'єктивного, типового та характерного (Ройченко, 2016);

3) музика і література розгорнуті в часі;

4) як і усі види мистецтва, музика і література формують особливе естетичне ставлення до реалій;

5) деякі жанри (наприклад, пісня, поема, балада, думи) є спільними для обох видів мистецтва;

6) музику та літературу пов'язують особливості слухового сприйняття. Читаючи літературний текст, дитина сприймає (чує) його подібно до нотного;

7) для літератури і музики характерна паралельність емоційного впливу тексту (музичного і літературного) і його розумової інтерпретації.

Варто відзначити, що література з часом запозичує в музики суто музичні засоби здійснення змісту. Однак існує і зворотний вплив літературних форм на музику. На відміну від суворих музичних форм, які часом запозичує література, музика від літератури переймає свободу розгортання (принцип наскрізного розвитку), прагнення конкретності (програмна музика) (Черкасов, 2014, с. 115). Пізнавальна активність спонукає учнів до навчально-пізнавальної, творчої діяльності, що є ефективним засобом підвищення мотивації до читання. Читання є творчим процесом. Це не просто сприйняття та розуміння художнього твору, це основа для розвитку творчого потенціалу. Творча складова процесу читання полягає у здатності переосмислювати твір, співпереживати автору, героям твору, сприймати прочитане повноцінно, ємно та заломлювати його крізь власні переживання. Однак саме собою пізнання не здійснюється без залучення сприйняття, уяви, активної творчої діяльності (Caiman, Jakobson, 2019). Оскільки існує сильний взаємозв'язок між літературними творами та музичною творчістю, то сприйняття літератури посилюється на основі музики.

У сучасній початковій школі важливо зробити процес навчання радіснішим, захопливішим, необтяжливим, а також таким, що стимулює до пізнання навколишньої реальності. Саме тому значущим є застосування ефективних прийомів навчання, зокрема й прийомів інтеграції навчальних дисциплін. Інтеграція уроків з літературного читання та музики на основі зіставних зв'язків, узгодження навчального матеріалу, виявлення спільних понять в обох дисциплінах, сприяє глибокому «проникненню» учнів у слово, у світ звуків, формуванню в них навичок усного й писемного мовлення на основі прищеплення естетичного смаку та виконання музичних творів (Кондратова, & Калашнікова, 2016). Музика на уроках літературного читання створює невимушену атмосферу, допомагає учням глибше зануритися в атмосферу змісту тексту, повною мірою відчувати атмосферу певного твору. На інтегрованому уроці виховна функція музики не менш важлива, ніж освітня.

І словесне і музичне мистецтво мають величезний емоційно-естетичний потенціал для формування духовної культури молодших школярів. Розширюючи емоційну сферу, літературне та музичне мистецтво дають змогу школярам заглиблюватися в задум автора твору, досягнути ідейно-емоційні та морально-естетичні аспекти літературних творів. Тому під час застосування музики на уроках літературного читання у молодших школярів спостерігається висока активність, зацікавленість предметом, глибоке та повне розуміння художнього твору, розкриття думок, емоцій та відчуття автора, проникнення в слово, світ фарб і звуків, удосконалення та збагачення словника, естетичного смаку, здатність сприймати та цінувати витвір мистецтва.

Під час прослуховування на уроці будь-якого твору (літературного, музичного), важливо повідомляти молодшим школярам короткі дані про автора та історію створення твору, що сприяє розширенню світогляду учнів, формуванню інтересу до літератури та музики. Підбираючи музичні твори до конкретного літературного тексту також важливо відтіняти всі «фарби» тексту (Arnold, Herrick, 2018), всі тонкощі неживих предметів, живих істот і людей, охарактеризованих у вірші, казці, оповіданні тощо, що дає змогу перетворити урок літературного читання, інтегрований із музикою, на незабутню, емоційно-насичену, хвилюючу зустріч із музичним твором, композитором.

Основними напрямками використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі є:

– посилення інтегративних ліній (емоційно-образне сприйняття літературного тексту та

музичного твору, зумовлене дитячою психікою, розвиток естетичного (музичного, художнього) смаку в початковій освіті);

- активізація пізнавальної діяльності;
- розвиток конкретно-чуттєвого досвіду;
- набуття молодшими школярами початкових уявлень про образотворчо-виразні можливості мови, ритмічність і музикальність віршованого та прозового мовлення (Білявська, 2017, с. 42).

Для повноцінного сприйняття молодшими школярами літературних творів пропонуємо такий алгоритм (методику) використання творів музичного мистецтва на уроках літературного читання у початковій школі:

- на уроках літературного читання застосування мовленнєвої розминки на регулювання дихання, вироблення чіткої вимови звуків творів під музику;

- використання творів музичного мистецтва на етапі ознайомлення з темою уроку для того, щоб діти самостійно визначили тему уроку (наприклад, музична весняна закличка на уроці під час вивчення весняної обрядовості);

- використання музичного матеріалу на етапі роботи з текстом перед читанням з метою передбачання настрою та жанру твору;

- на етапі змістового та мовного аналізу художнього твору вмикати молодшим школярам два музичні твори однієї тематики, але різного характеру, запропонувати вибрати те, що підходить до настрою літературного твору;

- робота з інформаційними технологіями, мобільними додатками, в яких можливо самостійно створювати музичний супровід до літературного твору;

- музичне інтонування народної творчості (проплескування, проспівування, простукування) (Ройченко, 2016);

- на етапі вторинного синтезу необхідне виконання творчого завдання на вибір музичного супроводу для «озвучування» літературного твору.

У таких умовах молодші школярі мають змогу порівнювати художнє слово та музичний образ. Засвоюючи матеріал на емоційному рівні, молодші школярі з інтересом та захопленням знайомляться не лише з програмною поезією, а й читають додаткову літературу. Високий навчальний

потенціал уроків літературного читання з елементами музики зумовлений різноманітністю форм діяльності учнів під час уроків, емоційної складової поєднання літературних творів та музики. За умови правильного підходу до організації таких уроків у молодших школярів уможливується формування стійкого інтересу до літератури та музики. Крім того, на таких інтегрованих уроках обов'язково передбачений творчий елемент – діти навчаються перетворювати музику на слова, відображати власні емоційні стани тощо.

Висновки. Мистецтво грає особливу роль у вдосконаленні особистості, формуванні її індивідуальної картини світу. Література та музика тісно пов'язані між собою. В основі музичних та літературних творів є одне спільне джерело – це навколишній світ, тому у них так багато спільного, хоча в кожному з цих видів мистецтв світ виявляється різними засобами, у різних формах, і по-різному впливають на читачів та слухачів. Саме література та музика володіють надзвичайно потужним потенціалом виховання моральної, гуманної особистості, здатної зберігати культурну спадщину України.

Формування естетичних потреб, цінностей та почуттів у молодших школярів є одним із завдань Державного стандарту початкової освіти. Ефективним інструментом вирішення цього завдання є уроки літературного читання, які зорієнтовані на формування у молодших школярів естетично-креативних та пізнавальних здібностей, емоційного співчуття під час читання художніх творів; розвиток естетичного погляду до тексту та вміння усвідомлювати літературний твір. Водночас найефективнішим методом підвищення інтересу до читання є взаємозв'язок з музикою. Тому важливо проводити уроки літературного читання з використанням музичних творів, на яких учні мають змогу читати вірші та слухати тематичну музику. Адже молодші школярі без багатого читацького досвіду неспроможні відразу перейнятися настроями поета, переживаннями героя. До цього дітей потрібно готувати. Музичний матеріал допомагає «відкрити уста дітей», викликає бажання поділитися власними почуттями та думками, пробуджує фантазію та уяву. Музика та література співзвучні, а тому дають змогу учням яскравіше і точніше відчувати настрої, глибше пережити прочитане.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білявська Т. М. *Методика навчання літературного читання: навч.-метод. посіб.* Миколаїв: СПД Румянцева, 2017. 109 с.
2. Вашуленко О. В. Інтеграція різних видів мистецтва на уроках літературного читання. *Учитель початкової школи.* 2016. Вип. 2. С. 19–20.
3. Деркач Ю., Яблонська Р. Пісня як ефективний засіб формування лексичних навиків на уроках англійської мови в початкових класах. *Молодий вчений.* 2021. Вип. 10 (98). С. 54–56.

4. Єгупова В. Урок літературного читання у 3 класі. *Початкова школа*. 2017. Вип. 9. С. 18–21.
5. Кондратенко Л. О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія, Чернігів, Україна: Десна Поліграф, 2017. 350 с.
6. Кондратова В. В., Калашнікова О. В. Розвиток творчих здібностей учнів у процесі викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в початковій школі. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2016. Вип. 5. С. 38–44.
7. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
8. Піц І. І. Формування читацької компетентності в молодшому шкільному віці: сутнісні ознаки та основні прийоми розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. Вип. 94. С. 37–43.
9. Ройченко І. В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва в початкових класах: навч.-метод. посіб. Вінниця: ММК, 2016. 54 с.
10. Сухопара І. Г., Дереза М. Р. Дистанційний інструментарій уроків літературного читання в початковій школі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Психологія», Серія «Педагогіка», Серія «Медицина»)*. 2023. Вип. 15 (33). С. 514–524.
11. Фенцик О. М. Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти: аналіз художнього тексту. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXII. С. 81–85.
12. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. Посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с.
13. Arnold J., Herrick E. New Ways in Teaching With Music. *Tessol press*. 2018. URL: http://www.aogaku-daku.org/wp-content/uploads/2018/08/14109_NW-in-Teaching-With-Music_e-book.pdf.
14. Caiman C., Jakobson B. The Role of Art Practice in Elementary School Science. *Science and Education*. 2019. Vol. 28. P. 153–175.

REFERENCES

1. Biliavska, T. M. (2017). *Metodyka navchannia literaturnoho chytannia [Methodology of teaching literary reading]: navch.-metod. posib*. Mykolaiv: SPD Rumiantseva, 109 [in Ukrainian].
2. Vashulenko, O. V. (2016). Intehratsiia riznykh vydiv mystetstva na urokakh literaturnoho chytannia [Integration of different types of art in literary reading lessons.]. *Uchytel pochatkovoї shkoly – Primary school teacher*, 2, 19–20 [in Ukrainian].
3. Derkach, Yu., & Yablonska, R. (2021). Pisnia yak efektyvnyi zasib formuvannia leksychnykh navykiv na urokakh anhliiskoi movy v pochatkovykh klasakh [Song as an effective means of forming lexical skills in English lessons in primary schools]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 10 (98), 54–56 [in Ukrainian].
4. Yehupova, V. (2017). Urok literaturnoho chytannia u 3 klasi [Literary reading lesson in grade 3]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 9, 18–21 [in Ukrainian].
5. Kondratenko, L. O. (2017). *Psykhohohiia pervynnoi shkilnoi neuspishnosti [Psychology of primary school failure]: monohrafiia*, Chernihiv, Ukraina: Desna Polihraf, 350 [in Ukrainian].
6. Kondratova, V. V., Kalashnikova, O. V. (2016). Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv u protsesi vykladannia intehrovanoho kursu «Mystetstvo» v pochatkovii shkoli [Development of students' creative abilities in the process of teaching the integrated course "Art" in primary school]. *Aktualni pytannia mystetskoї pedahohiky – Current issues of art pedagogy*, 5, 38–44 [in Ukrainian].
7. Martynenko, V. O. (2020). *Indyvidualnyi pidkhid do formuvannia i rozvytku navychky chytannia molodshykh shkoliariv [Individual approach to the formation and development of reading skills of younger schoolchildren]: metodychnyi posibnyk*. Kyiv: KONVI PRINT, 104 [in Ukrainian].
8. Pits, I. I. (2024). Formuvannia chytatskoї kompetentnosti v molodshomu shkilmomu vitsi: sutnisni oznaky ta osnovni pryomy rozvytku [Formation of reading competence in primary school age: essential features and basic methods of development]. *Pedahohika formuvannia tvorchoї osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*, 94, 37–43 [in Ukrainian].
9. Roichenko, I. V. (2016). *Vykorystannia folkloru na urokakh muzychnoho mystetstva v pochatkovykh klasakh [Using folklore in musical art lessons in primary grades]: navch.-metod. posib*. Vinnytsia: MМК, 54 [in Ukrainian].
10. Sukhopara, I. H., & Dereza, M. R. (2023). Dystantsiinyi instrumentarii urokiv literaturnoho chytannia v pochatkovii shkoli [Distance toolkit for literary reading lessons in primary school]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Psykhohohiia», Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Medytsyna»)* – *Prospects and innovations of science (Series "Psychology", Series "Pedagogy", Series "Medicine")*, 15 (33), 514–524 [in Ukrainian].
11. Fentsyk, O. M. (2018). Formuvannia chytatskoї kompetentnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity: analiz khudozhnoho tekstu [Formation of reading competence of primary school students: analysis of a literary text]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, LKhXXII, 81–85 [in Ukrainian].
12. Cherkasov, V. F. (2014). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity [Theory and methods of musical education]: navch. posib*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 472 [in Ukrainian].
13. Arnold, J., & Herrick, E. (2018). New Ways in Teaching With Music. *Tessol press*. URL: http://www.aogaku-daku.org/wp-content/uploads/2018/08/14109_NW-in-Teaching-With-Music_e-book.pdf
14. Caiman, C., Jakobson, B. (2019). The Role of Art Practice in Elementary School Science. *Science and Education*, 28, 153–175